

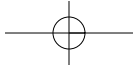
MIKSA LAJOS

*A magyar közoktatás tönkretétele**Adalékok egy megírandó iskolatörténethez*

Ismerjük az állatorvos beteg lovát, azt a jámbor, absztrakt jószágot, amelyen a ló összes betegsége kimutatható. Van-e az oktatásügynek is ilyen beteg lova? Igen, valóságos. Ám nem valamelyik intézménytípus vagy iskolafokozat, nem egy tartalmi-tantervi részterület; az oktatásügy beteg lova maga a pedagógus, aki érzékenységgel, meghunyászkodó vagy dacosan túlkompenzáló magatartásával, betegségeivel, kipihenhetetlen fáradtságával zsigereiben halmozta fel és hordozza pályája minden kudarcát, nyűgét, baját, nyavalyáját.

Arról a pedagógusról van szó, akinek a háború után azt vetették a szemére, hogy „kiszolgálta” a Horthy-rendszert; akinek iskoláját államosították, és őt a „klerikális reakció” maradványának minősítették; akiből 1956 után „sötétben bujkáló ellenforradalmár” lett.

Aki hivatását a megvetett, utóbb minden gond bűnbakjának megtett képesítés nélküli nevelőként kezdte; aki tanulmányait a lenézett és sokszor kigúnyolt levelező tagozaton végezte; akinek kis iskoláját a megkérdése nélkül, sőt tiltakozása ellenére körzetesítették; aki örült, ha valamilyen szolgálati férőhelyen fedél került a feje fölé; aki ezért is megkapta: amíg másnak güriznie kell a lakásért, ő a „készen” lakik; akinek felhánytorgatták a nyári szabadságot, és azt is mondták róla, hogy „nem dolgozik”; akiről elterjedt a köztudatban, hogy „annyi pénzt kap, amennyit megérdemel”, sőt „túl van fizetve”; akinek megszüntették a félárú utazási jogosultságát és kedvezményes lakásépítési kölcsönét; aki, ha gazdálkodni mert vagy másodállást vállalt, azért kapott szemrehányást, mert az iskolai munka vált mellékessé számára; aki teljes kiszolgáltatottságban szenvedett a szakmai irányítók és a helyi hatalmasságok szubjektívizmusától, s fulladozott a tantestületek kicsinyes, irigy, rosszindulatú légkörében; akivel minden divatos és egyedül üdvözítő tanítási módszert kipróbáltattak egészen addig, amíg saját bevált módszereihez sem talált vissza; akinek már annyira megingott az önbizalma, hogy az új tantervek és tankönyvek nyilvánvaló csődjénél is azt hitte, hogy benne van a hiba; akinek „az iskola új funkciói” címen a hagyományos családi és társadalmi feladatok nagy részét is vállalnia kellett; aki ezekből vajmi keveset tudott megoldani, ezért a szülők és más kívülállók vádaskodásainak, lenézésének, gyűlöletének céltáblája lett; akin kockázat nélkül, sőt az olcsó népszerűség reményében egy kezdő újságíró is a tollát köszörülhette; akiben a végrehajtó szerep automatikusan működő reflexzé rögzült; aki mindig fentről várt valami csodát, miközben cinikusan felszólították: „Légy önálló!”, mintha egy XX. századi „megváltó” mondta volna a nyomoréknak: „Kelj fel, és járj!”

[*Kérdez az idő*]

Csakhogy a pedagógus hiába akart volna szabad lenni, ha a rendszerváltást követően éppen az őt önállóságra biztató neoliberais oktatáspolitiká vonta meg tőle a választás lehetőségét, hiszen az egész magyar közoktatást saját pedagógiai rögzeszméi kísérleti terepének tekintette, és a meglevő tönkretételét tűzte célul; a pedagógust szerkezeti alkatrészé, illetve egyszerű költségvetési (teher)tétellé silányította; akinek iskoláját megint csak a megkérdezése nélkül, sőt a tiltakozása ellenére szünteti meg változatlan ostobasággal és hevülettel a posztkommunista hatalom; akiből mesterségesen állít elő felesleget, hogy utcára tehesse; akit büntetlenül megalázhathatnak, sőt megverhetnek ma már nemcsak a szülők, hanem a tanítványok is; aki védelmet nem kap, de megkapja, hogy benne van a hiba.

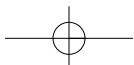
* * *

Minden betegségnek kezdete és oka van. Ritkán idézett, ám annál megdöbbentőbb adatra bukkanhatunk az 1986-os kiadású *Magyarország története, 1918–1975* című egyetemi tankönyvben. 1946-hoz érkezve megállapítja, hogy a „pénzügyi stabilizáció előkészítésének lényeges mozzanata volt az új ár- és bérrendszer kidolgozása”, majd rámutat a következményekre: „Az értelmiségiek közül a műszakiak bérszínvonala az átlagosnál valamivel magasabb, a pedagógusok fizetése pedig lényegesen alacsonyabb lett” – írja többek között. Mennyivel csökkent a tanítók és a tanárok bére, és mihez képest? Zárójelben veti oda a szerző: „alig érte el az 1938. évi 20%-át”.¹ Nincs tévedés: a jegyzetíró szerint a magyar pedagógusok fizetése az utolsó békeévihez viszonyítva több mint nyolcvan százalékkal csökkent, tehát szinte egyik napról a másikra pedagóguscsaládok tízezrei süllyedtek a szolid polgári jólétből a nyomor szintjére. Két évvel később, 1948. június 16-án szavazta meg az országgyűlés az iskolák államosításának törvényét (minő képmutatás: a megelőző viták során az ateista kommunisták az iskolák „világnézeti semlegességét” követelték). Az államosítás ötezernél több intézményt érintett, a gyerekek 61 százaléka került életében először világi iskolába, és további 20 ezer pedagógusból lett állami alkalmazott.² Így – a meghagyott tíz egyházi gimnázium tanárainak kivételével – teljes körűvé vált a magyar pedagógustársadalom ideológiai-politikai legyűrése, elszegényítése, hatalmi eszközzé való deformálása.

Mivel indokolták a kollektív büntetésnek is beillő kultúrbotrányt? Az említett egyetemi tankönyv semmivel. Egy másik jegyzet azonban, noha a tényeket elhallgatja, címkéz és célozgat. A Tanárképző Főiskolai Tankönyvek sorozat részeként sok-sok változatlan utánnomást megért *Neveléstörténet* azt írja, hogy a tanítók és a tanárok „a múlt rendszer által megfertőzött pedagógusok” voltak, akikben „élt még a régi konzervatív-klerikális pedagógiai szemlélet”. Sőt: „A pedagógusoknak igazolniuk kellett magukat az igazoló bizottságok előtt, hogy nem voltak fasiszták. Mindezek az intézkedések hivatva voltak a múlt legreakciósabb maradványainak az iskolákból való eltüntetésére.”³

* * *

Arról nem szólt a fáma, hogy az „eltüntetés” eredményeként hány nagyszerű néptanító- és tanáregyéniséget végeztek ki, hányat hurcoltak internálótáborokba és börtönökbe, hányat telepítettek ki, hányat űztek el a pályáról, hányan lettek

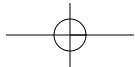
öngyilkosok vagy alkoholisták, hányan rokkantak meg, hányan hagyták el önként a katedrát, hányan hasonlítottak meg oktatói-nevelői eszményeikkel és önmagukkal. Tény viszont, hogy azonnal óriási pedagógushiány lépett fel, és a hiányt csak képesítés nélküli nevelőkkel lehetett úgy-ahogy pótolni. A képzettség nélküli pedagógusok alkalmazásával a kommunista diktatúra a kontraszelekciót intézményesítette az iskolákban, hiszen amíg egy kétkezi dolgozó szakmunkás-bizonyítvány nélkül kontárnak minősült, és állatorvost diploma nélkül elképzelni sem lehetett, addig a gyerekek oktatásához és neveléséhez elég volt a leggyengébb érettségi bizonyítvány (mi több: kísérleteztek érettségi nélküli tanítók gyorstanfolyamos kiképzésével) is. Nem véletlen, hogy az 1977-es *Pedagógiai Lexikon* a képesítés nélküli pedagógust szemérmesen meg sem említi, pedig ekkor már tömegeiről kellett volna beszélni, és az 1997-ben napvilágot látott új *Pedagógiai Lexikon* is elintézi őket annyival: „Az intézmények pedagógusellátottságában abszolút hiányt jelez a betöltetlen álláshelyek, relatív hiányt jelez a *képesítés nélküli pedagógusok* száma, aránya.”⁴ A rendszer mélységes cinizmusára vall, hogy bár a képesítés nélküli nevelőket ő állította katedrára, a közoktatás kudarcaiért mégis rájuk mutogatott mint okokra és bűnbakokra.

* * *

Pedig nélkülük a közoktatás egyszerűen csődöt jelenthetett volna. Rengeteg iskolát mentettek meg azzal, hogy vállalták a legmostohább körülményeket, a munka és a család melletti tanulást, hogy tanítottak délelőtt, délután és este a dolgozók esti iskoláiban. Ők voltak a kis települések közösségi és kulturális mindenesei, a néptanítói hagyományok felélesztői és folytatói. A falu egyetlen tanítója nem lehetett gyenge ember, neki erős egyéniségnek kellett lennie. Természetesen sokan kihullottak a rostán, mások tehetségük révén kiemelkedtek, többségük azonban családjával egy életre rendezkedett be lakhelyén, nem kevesen pusztákon, tanya-központokban, aprófalvakban.

Főként az utóbbiak sorsát törte derékba a körzetesítés. Emlékeztetőül: Wlassics Gyula kultuszminiszter a honfoglalás millenniumának tiszteletére stílusosan 1000 új népiskolát ígért, és közel ezeregyszázat létesített; a művet Klebelsberg Kunó fejezte be, neki köszönhetően 1920 és 1930 között 3500 újabb tanterem és feleannyi tanítói lakás épült fel.⁵ Az 1937/38-as tanévben 7297 elemi iskola volt Magyarországon. Különös, hogy számuk a háború ellenére az 1945/46-os tanévre 7440-re nőtt, majd folyamatosan csökkent. A rendszerváltást megelőző utolsó tanévben, 1988/89-ben mindössze 3526 általános iskolát tart nyilván a statisztika. Tehát a két időpont közötti bő négy évtized alatt 3914, majdnem 4 ezer (!) alapfokú oktatási intézményt zártak be hazánkban. A körzetesítés második nagy hulláma 1968 és 1979 között csapott le, már az alsó tagozatos kisiskolák zömét is elsodor-ta. Kampányszerűen 1731 kisiskolát számolt fel a hatalom egyetlen évtized alatt.

Demográfiai adatokkal nem lehetett megmagyarázni az elképesztő pusztítást, hiszen amikor a „Ratkó-gyerekekkel” az általános iskolai tanulólétszám elérte a háború utáni maximumot (az 1965/66-os tanévben 1 413 512 kisdíák tanult

[*Kérdez az idő*]

Magyarországon), már megszüntettek 1404 iskolát. És amikor két tanév, az 1985/86-os és az 1986/87-es közel 1 millió 300 ezer általános iskolása miatt „demográfiai hullámról” kezdett rikoltozni s hosszú évekig folyamatosan rikoltzott a média, és a pedagógusok szükségtantermekben, folyosókon, szertárakban is tanítottak, a honi közoktatás immár 3900 iskolával kevesebb fölött rendelkezett, mint közvetlenül a viláégés után.⁶ A „demográfiai hullámhegy” nyilvánvaló hazugság volt, mert csupán azt jelentette, hogy a hetvenes évek közepén akadt két olyan esztendő, amikor a társadalom gondoskodott önmaga egyszerű utánpótlásáról. Fel sem vetődött, és ma sem kérdi senki: mi lesz akkor, ha a magyar nemzet ismét egészséges ösztönei szerint kezd élni, és tartósan megújítja önmagát, és hogy iskolabezárások helyett tenni is lehetne érte valamit?

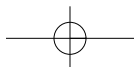
* * *

A központi nagy iskola előnyeivel próbáltak érvelni a döntéshozók. De ez sem volt igaz, mert egyértelműen „rosszabbodtak az iskola nélkül maradt településeken élő gyermekek oktatási feltételei. Különösen az iskolázás korai szakaszában jelentett a gyermekek számára hátrányt az iskola hiánya annak folytán, hogy távolabb kerültek az iskolától, vagy naponta utazásra vagy gyaloglásra, esetleg hét közben, a szülőktől elszakítva, diákotthoni elhelyezésre kényszerültek. Ezen kívül sok helyen az is problémát okozott, hogy a körzeti iskolák fejlesztése nem tudta a megnövekedett igényeket követni, így a lakóhelyüktől távol tanulók rosszabb tárgyi feltételek közé kerültek, mint korábbi iskolájukban voltak. A körzeti iskolák jelentős részében megnőtt a zsúfoltság. A tanteremhiány miatt csak nagyobb létszámú csoportokban vagy kétműszakos rendszerben lehetett tanítani, nem is beszélve a rossz műszaki állapotban levő épületekről, a pedagógusellátás nehézségeiről és a kiegészítő szolgáltatások hiányáról” – állapította meg dr. Szalai Lászlóné a Baranya Megyei Pedagógiai Intézet egyik kiadványában.⁷ Tegyük hozzá, a biztonságot nyújtó, otthonos környezetükből kiszakított, gyaloglásra, utazásra kényszerített kisdíákok elvesztettnek érezték magukat a nagy iskola mind durvább gyerekseregletében, tanulmányi eredményeik semmit nem javultak, viszont helyrehozhatatlan lelki károkat szenvedtek és szenvednek el a mai napig. Ugyanakkor az iskola bezárásával rengeteg település a legutolsó közösségi és kulturális színterét, vele az egyetlen még megmaradt értelmiségijét veszítette el.

Világos, hogy az iskolabezárásoknak nincs racionális indoka, valódi oka a diktúra érzéketlen, központosító, megalomán szemléletében keresendő. Abban a rögeszmében érhető tetten, amely a „szerepkör nélküli települések” végtelenül ostoba és gonosz kategóriáját kitalálta, folyamatosan számolta és számolja fel intézményeit, halálra ítélte és ítéli a falvakat. Mint a gyarmatokon, mit sem számít a „bennszülöttek” érdeke és véleménye.

* * *

Ám a helyi vezetőknek tudniuk kellett, hogy mit hajtanak végre. Mégis megtették. Miért? Megmagyarázza az intézményesített kontraszelekció egy másik forrása, a vezetők kiválasztásának ún. hármas követelménye. Elsődleges és mindenk

feletti szempont volt a kiválasztott ideológiai-politikai megbízhatósága. Ha ez megvolt, a másik kettő – a szakmai felkészültség és a vezetői-emberi alkalmas-ság – már nem tűnt olyan fontosnak. Iskolaigazgatónak is olyan ember kellett, aki a vertikális személyi kapcsolatok rendszerébe jól bele tudott illeszkedni. Ez a rendszer arra biztatta-készítette az igazgatót, hogy figyelő tekintetét csak egy irányba, felfelé függessze. A vezetőben nem lehetett kétség, hova tartozik. Nem az iskolához és nem a faluhoz. Egy beosztott pedagógus kifejező hasonlata szerint az igazgató nem egy alulról felfelé építkező piramis csúcsa, hanem felülről lefelé keskenyedő tölcser lukja. Fentről minden lefolyhat rajta keresztül, ám visszafelé nem jut át semmi. Jellemző adalék a gyakorló tanárból lett tanulmányi felügyelő esete, aki főnökétől azért kapott szemrehányást, mert jó kapcsolatokat ápolt beosztott kollégáival. „Neked az igazgatók a munkatársaid” – figyelmeztette a főnök.

A néptanítói időkből szóba sem jöhetett, hogy a tanító ne abban a faluban lakjék, amelyben dolgozik. Később legalább az igazgatónak illett helyben lagnia. Utóbb viszont már a közeli-távolabbi városból kijárva is el lehetett igazgatni az iskolát. Miért ne lehetett volna? Hiszen a helyi társadalomból csupán három ember volt fontos: a párttitkár, a tanácselnök és a téceszelnök; gyakran ők sem laktak helyben.

* * *

A központosítás bővületében élő bolsevik típusú ideológia további jellemző vonása megrögzött gyanakvása a tőle függetlenül funkcionáló, a természetes, az önállóan szerveződő közösségekkel szemben a családtól a civil szervezeteken át a nemzetig.

Korán megnyilvánultak a családellenes politika riasztó következményei. Hazánkban 1958-ban kezdődött el a gyerekszám csökkenése, 1962-ben negatív világ-rekordot állítottunk fel. A különböző országok lakóinak számához viszonyítva a földkerekségen nálunk született a legkevesebb gyerek, miközben minden élve születésre másfél magzatgyilkosság jutott. Már akkor előre lehetett látni, hogy nemcsak öregszik, hanem a nyolcvanas évektől fogyni is kezd a magyar népesség, ami a legkomorabb jóslatoknál korábban, 1981-ben bekövetkezett. A funkciótlanná sorvasztott családok, családtöredékek tömeges méretekben váltak képtelenné alapvető funkciójukra, a nevelésre, amelynek viszont egyenes következménye, hogy egyre nőtt a lelkileg sérült, magatartászavaros, deviáns gyerekek és fiatalok száma. E jelenséget „társadalmi beilleszkedési zavarnak” titulálta leleményesen a diktátúra, miáltal az egyénre hárította a felelősséget, és a problémahalmazt „új funkciók” címmel kiutalta az iskolának. Az persze nem tudott vele mit kezdeni, azon egyszerű oknál fogva, hogy az intézmény nem pótolhatja a családot.

* * *

Remény ébredt az országban a rendszerváltással, bizakodás költözött a falvakba is az első szabad választás nyomán. A frissen felállt önkormányzatok egészséges ivóvizet vezettek be településeikre, a lakók renoválták házaikat, rendbe hozták temetőiket, utat-járdát építettek, körbeállványozták romlásnak indult templomaikat, és ahol még volt hova és kivel, megkísérelték kisiskoláik visszaállítását. A több

[*Kérdez az idő*]

mint negyven évnyi rombolás után 1989 és 1994 között először emelkedett, 288-cal nőtt az általános iskolák száma.

Ekkor azonban visszatértek a hatalomba az egykori kommunisták, hamar visszazökkentek a régi kerékvágásba. De nem ott folytatták az iskolabezárásokat, ahol abbahagyták, hanem kiterjesztették a városokra is. És elkezdődtek a pedagóguselbocsátások. Csakhogy a „racionalizálást” már nem rendelhették el központilag, a fenntartó önkormányzatokat gazdasági prés alá kellett szorítani, hogy saját intézményeik ellen forduljanak. A minden gátlást nélkülöző gyurcsányizmus azonban nem elégedett meg ennyivel, 2006 után felgyorsította a folyamatot. Átalakított állami finanszírozási rendszere bünteti azokat a településeket, amelyek meg akarják tartani, és jutalmazza azokat, amelyek felszámolják iskoláikat. Azért, hogy aztán ez utóbbiakat is becsapja. – Csak évi kétmillió forint plusz kellett volna, hogy megmaradhasson az iskola – panasolta Sike Barnabás, az 527 lelkes Szentdomonkos polgármestere 2008 tavaszán. – És a bezárásával nem nyertünk semmit. Most is ugyanúgy gyerekenként 100 ezer forinttal kell kipótolnunk az állami normatívát, mint akkor, amikor még működött az iskolánk. Viszont sokat veszítettünk. Itt áll üresen a három tantermes, vizes blokkos, gyönyörűen bebútorozott, minden korszerű eszközzel felszerelt épület, amivel nem tudunk mit kezdeni, de fűteni kell, hogy tönkre ne menjen. Nincs külön iskolabusz. Azt tudjuk, melyik járattal indulnak reggel a gyerekek Tarnaleszre, de azt már nem, hogyan érnek haza: megvárják-e valamelyik délutáni buszt, vagy gyalog bóklásznak a forgalmas 25-ös út szélén. Itt a tanítónő minden családot ismert, naponta találkozott a szülőkkel, megkérdezte: „Mariska, miért nem jött a kisfiad iskolába? Csak nem beteg?” Most a szülőket nem kérdezi senki. Megszűnt a falu kulturális élete, mert a tanító nemcsak pedagógusa a községnek, hanem művelődési-közösségi vezetője is, már ünneplni is a szomszédba kell mennünk – leltároz keserűen.

Érdekes, hogy a konzervatív-polgári kormányok mindig találtak munkát pedagógusaiknak, a balliberálisok viszont rendre elbocsátják a „felesleget”. 1990 és 1994 között 90 ezer körül stagnált az általános iskolai pedagógusok száma, 1998-ban, a Hornkormányzás végén már nem érte el a 83 ezret; 2001-ben ismét 90 ezer, 2007-ben csupán 78 ezer tanító és tanár dolgozott az alapfokú oktatásban, számuk 2008-ban további 1800-zal csökkent. Közben pedig a nyolc osztályt végzettek egyharmada funkcionális analfabéta. Az is marad, ha még szakmát sem szerezhettek, 1990-ben 225 ezer, 2006-ban 134 ezer diák tanult szakképző iskolában. Óvatos becslések 2008-ban legalább 100 ezerre teszik a valódi írástudatlanok számát.

A baloldali döntéshozók a csökkenő gyerekszámmal érvelnek. Való igaz, hogy például 1994 és 1998 között 21 ezerrel apadt az általános iskolai tanulósám, de ugyanezen időszakban 7 ezer pedagógust küldtek el a pályáról, vagyis három hiányzó gyerekre jutott egy elbocsátás. Fel sem vetődött, hogy kisebb csoportokban is taníthattak volna az iskolák, amely nyilvánvalóan a minőségi tömegoktatás egyik feltétele (a másik a jó pedagógus), tehát a valóban tragikus népeségfogyást a magyar közoktatás az előnyére is fordíthatta volna. Helyette felduzzasztják a tanulócsoportokat, magasabb létszámhoz kötik az állami támoga-

tást, ezzel tovább szűkítik a magyar közoktatás személyi és tárgyi feltételrendszerét, és még mélyebbre nyomják le a színvonalat. Forrást vonnak ki az oktatásból, immáron leplezetlenül.

* * *

Nem enyhült a balliberális politika családellenessége sem. Magyarország népessége 2001-ben 10 millió 200 ezer, 2008-ban egy ideig 10 millió 40 ezer volt, majd zajtalanul 10 millió alá hullott. Hazánkban a nők egyharmada nem szül gyermeket, 100 megszületett gyermekhez 70 terhességmegszakítás társul, ma az általános iskolás gyerekek száma a második világháború utáni első tanév létszámánál is bő 130 ezerrel kevesebb; 2001-ben 44 ezer, 2007-ben 29 ezer volt a házasságkötések száma; 2001-ben 1000 házasságból 559, 2007-ben 610 végződött válással.⁸

Mindez csendes és tudatos népiirtás. A szándékosságot mi sem bizonyítja jobban, mint az MSZP-frakció egy önleleplező, bárgyú akciója. A Kereszténydemokrata Néppárt által kezdeményezett, a családról és a magyar népesedési helyzetről szóló 2007. február 20-ai parlamenti vitanapra a szocialista képviselők „kerülendő” és „preferálandó” szavak kész jegyzékével érkeztek. Nem használhatták a „család”, a „családpolitika”, a „házasság”, a „házaspár”, az „adókedvezmény”, a „családi adókedvezmény”, a „házaspárok együttes adóztatása”, a „népességmegtartás”, a „népességmegtartó képesség” fogalmakat. Továbbá kerülendő volt számukra „minden olyan direktív kifejezés, amely a szülők, nők, anyák kötelezettségéről beszélne – ezen belül különösen minden olyan kitétel, amely azt az elvárást sugallná, hogy az anyáknak otthon kell maradniuk, őrizniük kell a családi tűzhely melegét stb.”. Am erős hangsúlyt kaphatott „a privát szféra sérthetlensége”, a „nem szólunk bele az együttélés mikéntjébe”, mert „az együttélési formák sokszínűek, változnak (pl. kitolódik az iskoláztatás, később kezdődik az önálló élet – de addig is együtt járnak, élnek a fiatalok; nő a válások aránya, de a válás után is lesznek partnerek stb.)”.

Innét a balliberálisok által betelepítendő egymillió ázsiai nincs is olyan messze. Mindenesetre a Magyar Bálint vezette neoliberális Oktatási Minisztérium időben készült a feladatra: „belső használatra” készült középtávú közoktatási stratégiája a betelepülők „asszimilációs kényszertől mentes” integrációját már 2002-ben kiemelten fontos célként fogalmazta meg.

* * *

Megdöbbengette és felháborította a közvéleményt a hír 2008-ban, miszerint az egyik fővárosi iskolában egy éretlen kamasz feltűnési viselkedéséből, társai röhögő biztatásától kísérvé fizikailag durván bántalmazta idős tanárát.

Nyilatkozatával ugyancsak megütközést keltett az igazgatónő, valamint az elméleti pedagógus, ők a diák tetteire próbáltak igazolást találni, illetve a megszegénített pedagógusból felelőt fabrikálni. A minisztérium kínosan hosszú hallgatás után bizottságot alakított, amely az ügy kapcsán semmiféle intézkedésre nem látott okot. Több hasonló esetre is fény derült, kitűnt, hogy a pedagógusok megalázása szinte napi gyakorlat, és a jobb érzésű emberek zavartan kérdezik, hogyan jutottunk ide.

[*Kérdez az idő*]

Nos, hát úgy, hogy a mintát maga az állam szolgáltatja, hiszen – mint láttuk – a konzervatív-polgári kormányzások néhány éve kivételével évtizedeken keresztül folyamatosan „veri” a nemzet napszámait. Aztán úgy, hogy megváltozott az értékek viszonya. Korábban – minden megosztó és szembeállító törekvés ellenére – a szülői háznak, az intézménynek és az ifúságnak még voltak a magyar történelemben és a helyi hagyományokban gyökerező, a közösségi lét szabályaira épülő, az együvé tartozás érzését erősítő közös értékei. A neoliberais oktatásirányítás „nemzetinek” csúfolt alaptantervében azonban az értékek helyét „értékdilemmák” foglalják el, mindazonáltal a diákok reflexióit okos kérdések terelgetik az elvárt válaszok irányába, úgymint: „Vannak-e abszolút erkölcsi értékek?”, „Milyen útjai vannak az önmegvalósításnak?”, „Hányféle közösségi identitása lehet egy embernek?” – és így tovább. Kiderül, hogy a szélsőségesen liberális oktatáspolitikai fiatalok individualizációját, önzését, önmegvalósítását választotta abszolút értéknek, és diákjogok formájában be is viszi az iskolákba, miközben a gyereket minden eszközzel igyekszik elválasztani a saját családjától. Ott tartunk, hogy a tanulókat nem korlátozza semmi, gyakorlatilag azt tehetnek, amit akarnak. Az iskolának nem maradtak fegyelmező eszközei, nem is nevelhet, hiszen világnézetileg semlegesnek kell lennie. Marad az oktatási funkció, de tartalma átalakult, mondjuk úgy, a munkaerő-piaci versenyképesség igényeinek kell megfelelnie, amely a klasszikus műveltség és a nemzeti értékek kárára torzítja el a műveltségképet. A piaci versenyelv és a versenyztetés súlyosabb következménye, hogy szétszakítja az iskolarendszert, nagyobbik részében lebutítja a követelményeket, lesüllyesztí a színvonalat, a kisebbik részéből elitiskolákat formál, piacosítja, miáltal megmerevíti és tovább örökíti az amúgy is elképesztően nagy társadalmi különbségeket.

* * *

Mi legyen a leszakadó, az elesett, a sérült gyerekek egyre növekvő seregével? Érdemi válasz helyett működésbe lépett a baloldal régi reflexe: a problémát majd megoldja az iskola. Csak most nem „új funkció”, hanem *integráció* a neoliberais oktatáspolitikai új jelszava és csodafegyvere, ez lenne hivatott kiegyenlíteni a társadalmi hátrányokat. Lényege, hogy az iskolának együtt kell tanítania minden gyereket.

Az kétségtelen, hogy az esélyteremtés fő útvonala az iskolán keresztül vezet, mindazonáltal fontos megjegyezni, hogy az „új” elképzelésben nincs semmi új, hiszen például a falusi iskolák fennállásuk óta egyfolytában integrálnak, nem is tehetnek mást, mint hogy befogadják és együtt tanítják a település összes gyerekeit. Tanítóiknak sincs szükségük drága továbbképzésekre, hogy megismerjék a „modern” kooperatív tanítási eljárásokat, mert ismerik és alkalmazzák nemzedékről nemzedékre. Tanulópárokat, kis csoportokat szerveznek, a jobbak tanítgatják a gyengébbeket, a nagyobbak a kisebbeket, és a tanító külön foglalkozik azzal a kisdíákkal, akinek egyéni bánásmódról van szüksége.

Mert nem lehet minden gyereket integrálni. Sok sérült gyerek számára emberesebb és hatásosabb, ha saját biztonságos közegéből kiindulva speciális módszerekkel, fokról fokra segítik beilleszkedni a tágabb közösségekbe a kimondottan

e célra kiképzett gyógypedagógusok, erre épül a világhírű magyar gyógypedagógiai rendszer. Azt pedig a gyakorló pedagógusok tudják a legjobban, hogy az egyszerű integráció sikere sem az ő szándékaikon, hanem az arányokon és a tanulók hajlandóságán múlik. Fodor Tamás, a pétfürdői Kolping-szakiskola igazgatója, aki szó szerint az utcáról szedi össze növendékeit, kijelentette: az integrálandó kamaszokat először „tanítható állapotba kell hozni”, hiszen közülük már néhány is képes tönkretenni, sok pedig szükségképpen anarchiába fullasztja az egész osztály munkáját. De ez a kisebb baj. A nagyobbik az, hogy manapság a tanköteles gyerekek és fiatalok tömegei a társadalmi integráció iskolai küszöbéig sem jutnak el, mert egyáltalán nem vagy csak hébe-hóba járnak iskolába. Szüleik ugyanis egyszerűen nem tartják be a tankötelezettségi törvényt. Velük szemben az iskola is, a fenntartó is tehetetlen, az állam pedig nem tesz semmit. Ez a legnagyobb baj. Akkor ki szegregál?

* * *

Általában is igaz, hogy a balliberális eszme és politika legvédtelenebb, legkiszolgáltatottabb áldozatai éppen a gyerekek és a fiatalok. Kimondhatjuk, hogy hatalomra jutva előre megfontolt szándékkal és folytatólagosan gyermek- és ifúságelleni bűnt követ el. Mert ellenségének nyilvánított minden, hagyományos értéket őrző közösséget, első helyen a családot, tehát nemzedékeknek biztos családi háttér nélkül, érzelmi bizonytalanságban kellett és kell felnőniük. Mert hiányoznak a férfiak a nevelésből. Mert megfosztotta rangjától, sőt gúny tárgyává tette az anyaságot, demográfiai katasztrófába sodorta a társadalmat, gyerekek sokaságának nincs testvére, meg sem ismerhetik a testvéri közösség erejét, szocializáló képességét. Mert nem szembesülhetnek igazi értékekkel és követelményekkel, ezek híján kellene önazonosságot találniuk, felnőtté válniuk. Ezért fejletlen marad viselkedési, normatartó, kapcsolatteremtő képességük. Társas kapcsolati problémákkal és teljesítményzavarokkal küszködnek. Feszültségeiket nem képesek oldani, szorongásaikat oktan és értelmetlen agresszióval egyenlítik ki, vagy narkotikumokkal próbálják „gyógyítani”.

Tehát sérült lelkű generációkat állított elő és bővítetten termel újra a balliberális hatalom, súlyosbító körülmény, hogy mindezt modernizációnak, fejlődésnek hazudja álnokul.

* * *

Végül csüggedten állapíthatnánk meg, hogy a magyar nevelés és oktatás szomorú sorsa az új évezred első évtizedének végére immáron beteljesedett, a pártállami diktatúra, jogutód pártján keresztül, karöltve a neoliberálisokkal, most fejezi be pusztító művét. Ebbe kellene belenyugodnunk. Úgy tűnik fel, megvan a veszélye egy olyan társadalomban, amely reménytelenül öregszik és fogy, amelynek időről időre egyéni trükkökkel a pusztá vegetatív túlélésre kell berendezkednie, amelyet elárultak a vezetői, sőt rendszeresen azt szondázzák, hogy az atomizált népség a gazdasági és az erkölcsi kifosztásnak, a megbélyegzéseknek és megalázásoknak még milyen mélységeit képes és hajlandó elviselni.

[*Kérdez az idő*]

Csakhogy az éremnek két oldala van. A másik oldalon ott áll a több mint ezer esztendő magyar iskolarendszer, amely három pillérre, a keresztény erkölcsre, a nemzeti összetartozás eszméjére, valamint a nyitottságra épült, és amelyet a zsarnokságnak sem sikerült „végképp eltörölni”. Az államosításból kimenekített mindössze tíz egyházi gimnázium elég volt ahhoz, hogy megőrizze az örökséget, és megalapozza az új, méreteiben bár szerény, de értékekben gazdag felekezeti iskolarendszert, amely egyszerűen a hatalomnak idegesítő kontrollt jelent. Halvány rajzollattal ugyancsak az érem másik oldalán található a polgári oktatáspolitikáé, amelynek rövid ideje alatt ugyan nem sikerült megerősödni, de jelzi, hogy van más út is; az esélyteremtést, a közoktatás minőségi felemelését, és a nevelés visszaállítását, egyik eszközöként a polgári etika bevezetését ígérte. Jelen helyzetben a legbiztatóbb fejlemény, hogy mintha felébredt volna a társadalom önvédelmi reflexe, itt-ott már működésbe is lépett a végképp elgyengítettnek hitt immunrendszere.

A közvélemény nyomására eltávolították az iskolából a magáról megfélemlített sihedert. Szülők, pedagógusok, diákok soha nem látott egységben és elszántsággal tiltakoznak már évek óta iskoláik bezárása ellen, olykor eredménnyel. Kis falu polgármestere sokgyerekes családoknak ad otthont a településén, hogy megmenthesse óvodájukat, iskolájukat. Az ország másik szegletében az önkormányzat munkához és a tankötelezettség betartásához köti a segítyezést, mintát teremtve dacol a hatalommal. Megélnékültek a civil szervezetek. Élőláncot szerveztek a kisiskolákért – és folytathatnánk tovább. Ezek mind fontos jelzések. Ám lényegesebb, hogy hiányzó, illetve lefojtott értékeket emelnek felszínre. Ezekből pedig újra összeáll egy valóságos, szervesen nőtt, természetes értékrendszer, amely jól érzékelhetően mindinkább politikai akarattá szilárdul.

J E G Y Z E T E K

- 1 Balogh–Izsák–Gergely–Föglein: *Magyarország története, 1918–1975*, Budapest, 1986, Tankönyvkiadó, 155–156.
- 2 Bereczki–Komlósi–Nagy: *Neveléstörténet*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1985, Tankönyvkiadó, 350. (Tanárképző Főiskolai Tankönyvek.)
- 3 Bereczki–Komlósi–Nagy: i. m. 343–344.
- 4 *Pedagógiai Lexikon*. III. kötet. Budapest, 1997, Keraban Kiadó, 166.
- 5 *Pedagógiai Lexikon*. Budapest, 1997, Keraban Kiadó, III. kötet. 668 és II. kötet, 245.
- 6 *Statistikai Tájékoztató. Alapfokú oktatás*. Budapest, 1998, Oktatási Minisztérium, 15.
- 7 Dr. Szalai Lászlóné: Tovább élő és újjászervezett kisiskolák Magyarországon, in *A kisiskolák szervezése és működése – ma*. Pécs, 1992, Baranya Megyei Pedagógiai Intézet, 41.
- 8 Csendes Csaba: „Hozz rá víg esztendőt...” Magyarország állapota 2008 nyarán. *Hitel*, 2008. október, 80–88.

(Megjegyzés: A fenti tanulmányhoz a következő írásaimból használtam fel részleteket: Az oktatásügy beteg lova, *Köznevelés*, 1988. szeptember 16.; „Szívünket zálogba adni a rászorultakért.” Kolpingiskola Pétfürdőn. *Köznevelés*, 1998/28. Megbélyegzettek és bűnbakok, Mester és Tanítvány, 2004. november; Nevelők vagy családirtók. *Képmás családmagazin*, 2007. október; Átmenetek. A tarnaleleszi ÁMK és környéke. *Köznevelés*, 2008/12. szám; A rossz mintát maga az állam szolgáltatja. *Magyar Nemzet*, 2008. április 25.)